

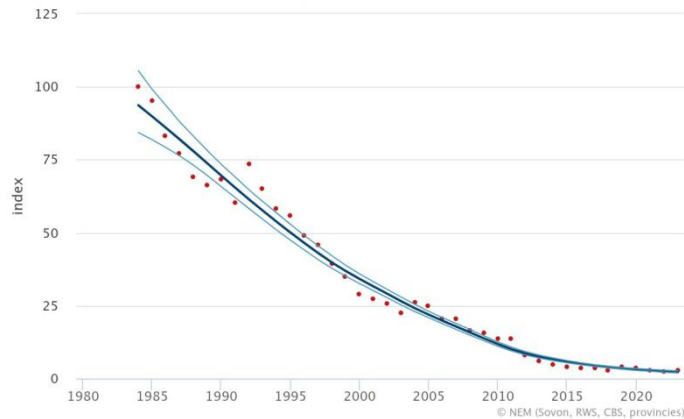
Zomertortel in de Pielis, 1 juli 2024 (Jan Kolsters)

Zomertortels in de Pielis in 2024

Jan Kolsters & Freek Lemmens

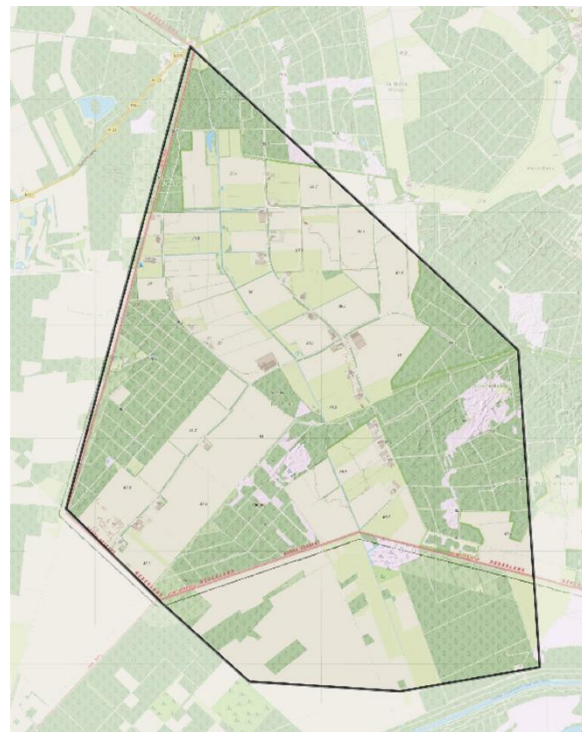
De Zomertortel onderscheidt zich van de andere duivensoorten die hier broeden doordat hij overwintert in Afrika. Het typische koeren van het mannetje was vroeger veelvuldig te horen in de Kempen vanaf het late voorjaar tot ver in de zomer. Dat is nu wel anders want de trend van de Zomertortel in Nederland is buitengewoon zorgelijk (figuur 1).

Figuur 1. Landelijke broedvogeltrend van de Zomertortel (bron: [Sovon](#)).

Al sinds 2020 treffen we sporadisch Zomertortels aan in de Pielis in Bergeijk. Waar het eerst om enkele waarnemingen ging, waren er in 2023 tijdens de broedvogelinventarisatie van de Goorloop

meer opgemerkt op verschillende plekken in het gebied. Dat was voor ons de reden om in 2024 eens wat uitgebreider te gaan kijken hoeveel territoria er zich eigenlijk in de Pielis bevonden. Uiteraard kom je dan ook meer te weten over de biotoop waar ze zich ophouden en we hoopten ook zicht te krijgen op waar de vogels foerageren en waar ze broeden.

Figuur 2. Het afgebakende gebied. De rode lijn is de landsgrens met België.

Gebied

Om zicht te krijgen op het aantal territoria hebben we een gebied afgebakend (figuur 2). Het is een grensoverschrijdend gebied en bevat de bossen, heidegebieden en akkers van de Pielis. Ook de Riebos, waar de Goorloop ontspringt (stroomafwaarts wordt dat de Groote Beerze), is onderdeel van het onderzoeksgebied.

Methode

Bezoeken

Er zijn in totaal 16 bezoeken gebracht. Per fiets is het gebied goed te doorcrossen in een paar uur waarbij alle koerende Zomertortels konden worden waargenomen. Het geluid van de koerende mannetjes draagt heel ver. In totaal zijn 6 complete vroege ochtendbezoeken gebracht en die zijn aangevuld met bezoeken van diverse gebiedsdelen overdag en in de avond. Zo hebben we kunnen onderzoeken hoe de gedragingen van de vogels waren gedurende de hele dag.

Tabel 1. De veldbezoeken.

#	Bezoekdatum	Tijdstip	Teller	bezoektype
1.	26 april	14:18 t/m 14:20	Freek Lemmens	-
2.	30 april	17:42 t/m 17:45	Freek Lemmens	-
3.	8 mei	18:30 t/m 20:30	Freek Lemmens	avond
4.	10 mei	19:33 t/m 20:15	Freek Lemmens	-
5.	19 mei	13:30 t/m 13:44	Freek Lemmens	-
6.	20 mei	07:20 t/m 09:39	Jan Kolsters	ochtend
7.	22 mei	19:44 t/m 21:04	Freek Lemmens	avond
8.	25 mei	19:16 t/m 20:59	Freek Lemmens	avond
9.	26 mei	06:07 t/m 08:35	Jan Kolsters	ochtend
10.	3 juni	06:11 t/m 08:32	Jan Kolsters	ochtend
11.	17 juni	06:11 t/m 07:37	Jan Kolsters	ochtend
12.	23 juni	06:06 t/m 08:54	Jan Kolsters	ochtend
13.	1 juli	06:54 t/m 09:12	Jan Kolsters	ochtend
14.	8 juli	20:17 t/m 21:29	Freek Lemmens	avond
15.	14 augustus	20:00 t/m 20:30	Freek Lemmens	avond
16.	18 augustus	17:55 t/m 18:52	Freek Lemmens	dag

Clustering

Voor wat betreft de clustering van de waarnemingen om het aantal territoria vast te stellen maken we gebruik van het programma Autocluster op de Sovon site. Hier wordt gebruik gemaakt van gestandaardiseerde fusie-afstanden. In dit onderzoek echter hebben we parallel hieraan ook een alternatieve clustering toegepast, waarbij de fusie-afstand voor verschillende locaties in het gebied is losgelaten. Dit hebben we gedaan omdat we in het veld hebben vastgesteld dat de individuele mannetjes een veel groter

gebied hadden waarin ze de zang lieten horen. In dit alternatieve geval wordt het aantal territoria vooral bepaald door de uitsluitende waarnemingen, waarbij we dus zeker zijn dat het om verschillende individuen gaat. We zullen laten zien wat beide clusteringmethodes voor verschillen opleveren.

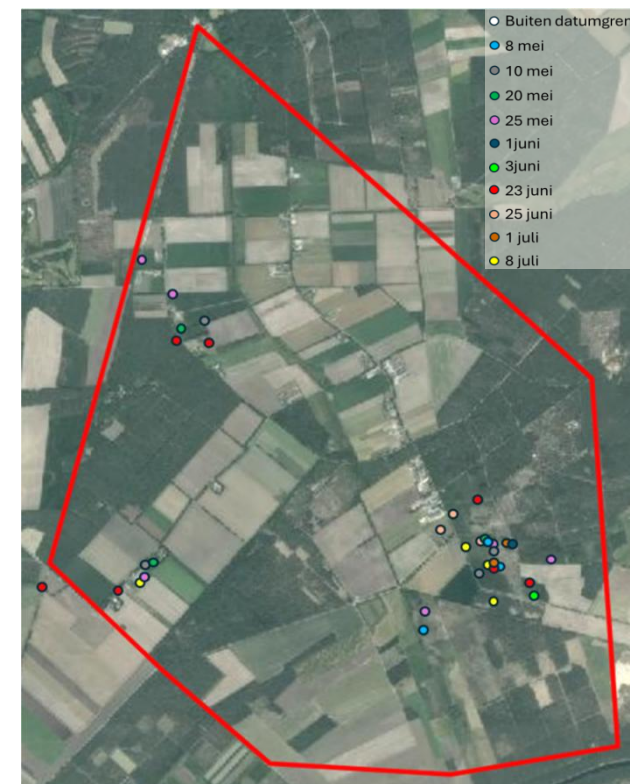

Zomertortel in de Pielis, 23 juni 2024 (JK)

Resultaten

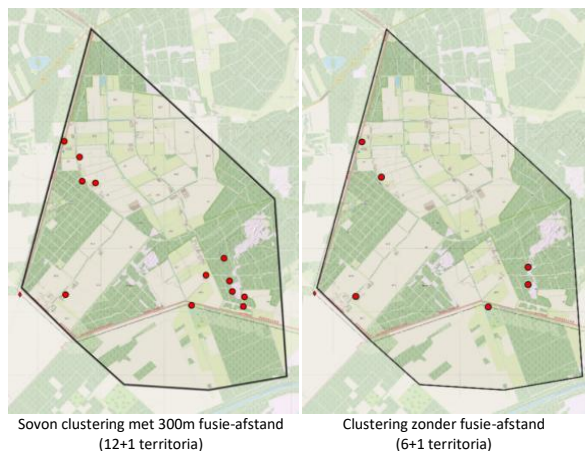
Territoria

In totaal zijn tijdens de veldbezoeken 33 waarnemingen gedaan van koerende mannetjes, plus één net buiten het gebied. Er tekenen zich duidelijk drie groepen van waarnemingen af (figuur 3). Met de autoclustering van Sovon, die een fusieafstand hanteert van 300 m, resulteren de waarnemingen in 12 territoria, plus 1 buiten het gebied.

Figuur 3. Alle geldige waarnemingen van de Zomertortel in 2024 gerangschikt volgens datum.

Onze alternatieve clustering is gedaan per groep van waarnemingen. Per groep werd er geen fusieafstand gehanteerd en zijn de territoria onderscheiden op grond van uitsluitende waarnemingen. De uitkomst hiervan is dat er 6 territoria zijn plus 1 net buiten het gebied (figuur 4). Deze uitkomst lijkt ons dichter bij de waarheid te liggen.

Figuur 4. Aantal territoria met en zonder inachtneming van een fusie-afstand van 300 meter.

Biotoopkeuze

Er bevonden zich drie territoria in het halfopen bosgebied afgewisseld met vergraste heide en drie territoria bij boerderijen. Heel verschillende biotopen maar wel allemaal gelegen in grootschalige landbouwgebieden (figuur 5). Dit soort biotopen is wel meer voorhanden in de Kempen, maar daar ontbreken Zomertortels nagenoeg geheel. Het is ons nog niet duidelijk waarom dat is. Er zijn in de nabijheid van de territoria bij de boerderijen wel een paar wildakkertjes te vinden maar ook dat is wel op meer plaatsen aan de orde in de Kempen.

Figuur 5. Grootschalige landbouw bij de boerderijen (JK).

De biotoop van de zuidoostelijke territoria (figuur 6) is ook een biotoop die wel meer wordt aangetroffen in de Kempen. De Zomertortels maakten hier fraaie baltsvluchten vanuit de hoge toppen van de sparren. Ze koerden ook langdurig vanuit die toppen, maar ze verplaatsten zich al als je nog op grote afstand was. Daarna ging het koeren door vanuit een andere plaats waar je ze dan meestal niet meer kon zien.

Figuur 6. Halfopen biotoop in Stevensbergen (JK).

Gedrag

De mannetjes koerden vaak vanuit een hoge zitplaats en maakten soms fraaie baltsvluchten. Er zijn diverse bezoeken gebracht waarbij mannetjes gelijktijdig koerden en er dus sprake was van uitsluitende waarnemingen. Tijdens het bezoek van 26 mei is er ook waargenomen dat rivaliserende mannetjes naar elkaar toe vlogen en dat een van hen vervolgens werd verjaagd. De weggejaagde man ging vervolgens op afstand weer zitten koeren.

In het begin van het broedseizoen (op 8 mei) is ook waargenomen dat de Zomertortels in een kleine groep (van 4 stuks) optrokken. Ook viel op dat de Zomertortels gedurende de gehele dag actief waren met baltsen. Dat is in de ochtend, middag en avond waargenomen.

Wat ook opviel was dat Zomertortels over het algemeen erg schuwe vogels zijn. Alleen tijdens de genoemde territoriumconflicten op 26 mei waren de vogels redelijk benaderbaar tot een meter of 35. Ook als het mannetje boven in een grote kale spar zat te koeren dan bleven ze soms wat langer zitten. In andere gevallen verdwenen de vogels vaak al op grote afstand, zo gauw ze je aan zagen komen, en vooral ook in de meer onoverzichtelijke gebieden.

Discussie

Clustermethode

De clustering is op twee manieren uitgevoerd, namelijk volgens de standaard BMP methode (met inachtneming van de fusie-afstand van 300 meter), en clustering per groep van waarnemingen waarbij de fusie-afstand niet is gehanteerd (figuur 4). Zoals gezegd hebben we waarnemingen van individuen die zich op veel grotere afstand dan de fusie-afstand verplaatsten, terwijl ze op beide plaatsen de zang lieten horen. Het ging hier om afstanden van 500 tot 600 meter. We hebben dus goede reden om per groep van waarnemingen de fusie-afstanden te negeren en zo waarschijnlijk dichterbij het echte aantal territoria te komen. In de groep waarnemingen in het zuidoostelijke deel werden maximaal 3 uitsluitende waarnemingen gedaan. En dit was bij maar liefst vijf bezoeken het geval. Dat was een reden temeer om aan te nemen dat het hier om drie territoria ging en niet om zeven territoria die de standaard clustering opleverde met inachtneming van een fusie-afstand van 300 meter. De noordelijke groep waarnemingen had twee keer twee uitsluitende waarnemingen. Ook hier

denken we dat twee territoria dichterbij de waarheid zat dan de vier territoria met de standaardclustering.

Er bevond zich nog een territorium net buiten het afgebakende gebied. Ook hier was sprake van een uitsluitende waarneming met de groep waarnemingen in het zuidwestelijke deel.

Geluid

Voor wat betreft het geluid van mannetjes en vrouwtjes is er nog veel onduidelijkheid. Op bekende sites en apps ([Xeno-Canto](#), BirdSounds Europe, etc.) is nergens de roep van het vrouwtje te horen. Van iemand die vroeger Zomertortels gekweekt heeft, hoorden we dat het geluid van het vrouwtje echt heel anders klinkt. Daar hebben we ons voorlopig aan vastgehouden. We blijven op zoek naar harde bewijzen.

Stap voor stap

In dit eerste jaar hebben we een beeld van het aantal territoria van de Zomertortel in de Pielis. Maar er is nog veel meer dat we zouden willen weten. Bijvoorbeeld:

- Waarom zitten ze hier wel en op (ogenschijnlijk) vergelijkbare plaatsen in de Kempen niet of nauwelijks?
- Is de populatie stabiel of trekt de soort zich helemaal terug uit onze omgeving?
- Waar gaan ze foerageren en wat eten ze dan precies?
- Waar broeden ze en hoe is het broedsucces?

Allemaal vragen die nog onbeantwoord zijn en waar we in de komende jaren antwoorden op gaan proberen te vinden. Gemakkelijk zal het niet zijn want Zomertortels zijn behoorlijk schuw, zoals we al ervaren hebben. Dus we zullen inventief moeten zijn.

Gelukkig hebben we in Jennifer Vreugdenhil een meedenkende partner gevonden. Jennifer onderzoekt al jaren Zomertortels en in 2019 heeft ze het project [Zomertortels in een veranderd landschap](#) in de Zak van Zuid-Beveland, voor Stichting Zeeuws Landschap geleid. We zijn heel benieuwd of de resultaten uit dat onderzoek overeenkomen met onze Kempische Zomertortels. ■

